

מאפייני הגאולה בנבואת ישעיהו

מתודית: עושה מורכב (דרכי ביטוי-מגוונות); פרוס על דוב פדקי הספר ("חזרה משעממת") ותופס מקום חשוב גם בספרי תנ"ך אחרים.

לכן: לימוד הנושא כיחידה רעיונית כוללת תוך הבלטת הפן המיוחד כל יחידת משנה, בצד הדגשת דגמים אותם ניתן יהיה לזהות בספרים אחרים.

עיונית: גאולה – מהי?

1. משמעות מילולית-לשונית:

פדות, הצלה - מצד הניגאל - "אתה ה' אבינו, גאלנו מעולם שמך" (ס"ג טז).

פריסת חסות על... - מצד הגואל - "ופרשת כנפך על אמתך כי גואל אתה" {רות ג' ט}.

2. התופעה של גאולת עם - אומה שחזרת מגלות לארצה - ייחודית לישראל [עם שאומר קינות על עצמו]. ויקרא כ"ו מד, דברים כ"ח - ל' א-ה, ישעיהו מ"ד ד, ירמיהו מ"ו כז-כח. עמים אחרים שהוגלו מארצם מתפוררים או מופיעים בלבוש אחר במקום אחר.

פרופ' יהודה אליצור, ישראל ומקרא, עמ' 290-291

ללא מנוח וללא תקומה

חשיבות יתירה נודעת לענין הזרות, והוא קשור בכלל גדול בתודת הגלות: "ובגוים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכף רגלך ונתן ה' לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש" (דב' כח, טה). כשהכתוב אומר דברים אלה, הוא בעצם מפקיע את חוקי ההיסטוריה והסוציולוגיה מישראל. כי מה קורה לכל עם בגולה? לפי חוקי ההיסטוריה, יש שתי אפשרויות לכל קיבוץ אנושי שגלה מעל ארצו: או טמיעה או תקומה חדשה - כמו המדינות הלאטיניות באמריקה הרומית, שנוסרו בידי גולים שגלו ממקומם, והיתה להם תקומה חדשה במקום אחר.

בא הכתוב ומפקיע מישראל את שתי האפשרויות האלו ואומר: מצד אחד, "ולא תהיה לכם תקומה" (ויק' כו, לו); שום קוממיות ממלכתית ישראלית במקום אחד לא תהיה לכם.¹¹ נביא או בן נביא היה מזהיר בוודאי את מלך כוזר בשעתו, כאשר בא להתגייר - שלא יעשה זאת, כי ממלכה יהודית בגולה, לפי הכלל הזה לא תיתכן. מצד אחר, גם הרבר השני - טמיעה - הוא בלתי אפשרי. הכתוב אומר: "ובגוים ההם לא תרגיע". לשם טמיעה נתוצה אפשרות לשבת בשלווה, דור אחרי דור, זו ניתנה כמעט לכל קיבוץ אנושי, חוץ מישראל. אלה הם שני כללים גדולים בתורת הגלות של המקרא, ויש להם אילוסטרציה נאמנה מאוד במציאות של העם היהודי. עד כמה שידוע לי, על שני מומנטים אלה לא דובר הרבה בחיבוריהם של חוקרי מקרא מודרניים. כי כדי לעמוד על הללו באמת, נחוץ כל הניסיון ההיסטורי הממושך שיש לנו.

וכללים אלה קשורים בכלל אחר, וגם הוא אין לו אח ורע בתולדות האנושות: ישראל עתידים בסופה של אותה גלות לחזור לארצם. מובן מאליו, שתנאי קודם לדבר הזה הוא, שלא יתאזרחו ולא ייטמעו בשום מקום. אם יצליחו לייסד להם ממלכה אחרת באיזה מקום, הרי לא יטשו אותה כדי לחזור לארץ ישראל. יש כאן שרשרת, שבה חוליה נתונה בחוליה. מכיוון שבסופה של הגלות נועדו ישראל לחזור לארצם מכל גלויותיהם - דבר שאין לו דוגמה מבחינת מדע ההיסטוריה והסוציולוגיה, אין הם יכולים להיטמע, אף לא להקים מדינות משלהם בארצות גלותם.

3. שלש גאולות: גאולת מצרים {שמות} - התקיימה, גאולה המתוארת בנביאים - אמורה היתה להתקיים בבית שני, אירועים שנאמר בהם בפירוש שיתקיימו באחרית הימים (ישעיהו ב' א-ד ובמקבילה מיכה ד' א-ג, יחזקאל ל"ח-ל"ט). אפשרות לגאולה שהוחמצה - לאתר גלות ישראל: בימי חזקיהו - "בקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג..." (סנהדרין צד). בימי יאשיהו - ירמיהו ג' ד'. וכן לא התקיימה בימי בית שני.

דיה"ל, הכוזרי, מאמר ב' כד

אכן, מצאתי מקום חרפה, מלך מוזר! כי אמןם חסא זה הוא אשר
 בגללו לא נתקנים תיעוד אשר יעד האלות ל' בית השני: "רצי ושמחי,
 בת ציון! כי הנני בא לשכנתי בחובה - ואם ה'". כי הענין האלוהי
 עמד לחול עליהם בקראשונה, אלו נצטו קלם לקריאה ושבנו לארץ
 ישך אל הנפש הפצה, אכל רק מקצתם נצטו - ורפם, והחשובים שבם,
 ושארו בקבל, מסכימים לנלות ולשעבוד, ובלבד שלא יקרדו ממשכנותם
 ומעסקיהם. והפך כי על זה רמו שלמה באמרו: "אני ושנה וליבי ער" -
 בנה את ה' ולות בשם "שנה" ואת התקנת הנבואה בקרבם בשם "לב
 ער"; ובאמרו: "קול דודי דופק" בגן לקריאה אשר יקראם האלות
 לשוב לארץ; המלים "שלאשי נמלא טל" הן בגני ל' שכינה' היוצאת
 מצל קורת המקדש; "פשטי את כתנתי" - מורה על התעצלותם
 להשמע לקריאה ולשוב לארץ ישראל; "דודי שלח ידו מן החור" -
 רמו לעזרא, הפוצר בהם, ולנחמיה ולנביאים האחרונים. סוף דבר,
 רק חלק מן העם נצטו, ולא כלב שלם, - ולכן גמלם האלות במחשבת
 לבם, ותקנמו בהם מהבטחות האלוהיות רק במדה מצמצמת, כפי מעוט
 התעוררותם. כי הענין האלוהי אינו על אדם כי אם לסי הקנת
 האדם - אם מעט מעט ואם הרבה הרבה. אף אנו אלו היינו מוכנים
 להתקרב אל אלהי אבותינו בלב שלם, כי אז הנה הוא ית' מושיענו
 באשר הושיע את אבותינו במצרים, - עכשו שאין הדבר כן, אין הדברים
 שאנו אומרים בתפלותינו: "השתחוה לחר קדשו", "השתחוה להלם
 רגליו", "השתחוה שכינתו לציון", וכדומה, כי אם כדבור תהי
 וכפצוף התורה, כי בלא פגנת הלב אנו אומרים דברים אלה או
 דומיהם, - באשר העירות בצדק, שר חכמים.

אחר קריאת הפטרה

... צדיק בכל הדורות, הא-ל הנאמן, האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת וצדק, נאמן אתה הוא
 ה' א-הינו ונאמנים דברך, ודבר אחד מדבריך אחר לא ישוב ריקם. כי א-ל מלך נאמן ורחמן אתה.
 ברוך אתה ה' הא-ל הנאמן בכל דבריו.

4. מכלול מאפיינים

א. רמת הגאולה - אתחלתא, שלימה: היקף המאפיינים, היקף כל מאפיין

ב. סדר הופעת המאפיינים

רמב"ם, שופטים, הל' מלכים י"ב ב

... וכל אלו הדברים וכיוצא בהן, לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו. שדברים שתומין הן אצל הנביאים, גם
 החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו.
 ועל כל פנים אין סדור הוויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת... אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר...

ג. משמעות המאפיינים

רמב"ם, שם, הלכה א

אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהיה שם חידוש במעשה בראשית, אלא
 עולם כמנהגו נהג. וזה שנאמר בישעיהו וגר זאב עם כבש...משל וחידה. ענין הדבר שיהיו ישראל יושבים
 לבטח עם רשעי עכו"ם המשולים כזאב... ולא יגולו ולא ישחיתו... וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין
 המשיח-הם משלים. ובימות המלך המשיח יודע לכל לאיזה דבר היה משל ומה ענין רמזו בהן.

רמב"ן, פירוש לויקרא כ"ו

והשבתי חיה רעה מן הארץ... ועל דעת רבי שמעון שאמר משביתן שלא יזיקו, יאמר והשבתי רעת החיות
 מן הארץ, והוא הנכון. כי תהיה ארץ ישראל... כאשר היה העולם מתחילתו קודם חטאו של אדם
 הראשון, אין חיה ורמש ממית אדם... וזה שאמר הכתוב ושעשע יונק על חור פתן, וכן ופרה ודוב תרענה
 ואריה כבקר יאכל תבן... ועל כך אמר הכתוב על ימי הגואל היוצא מגזע ישי שישבו השלום בעולם ויחדל

הטורף... זהכזונה היתה בו על חזקיהו שבקש הקב"ה לעשותו משיח ולא עלתה זכותם לכך, ויהיה המעשה על המשיח העתיד לבא.

ד. ברכות תפילת העמידה, גאולה נסמכה לתפילה [ברכת גאולה]

מאפייני גאולה בישעיהו (מקבץ מצומצם של פסוקים מדגימים)

1. קיבוץ גלויות י"א יא-יב; כ"ז יג, ל"ה יד, מ"ג-ה-ו [ברכת קיבוץ גלויות]

2. אחדות העם י"א יג

3. סילוק מנהיגות מעוותת והעמדת מלך אידיאלי מבית דוד א' כג-כו, י"א א-ה [ברכת השבת המשפט

וברכת משיח בן דוד]

4. ישראל מורה לאומות (אור לגויים) י"א י, י"ב ד-ו, נ"ה ד-ה, נ"ו ז, ס' א-ג

5. שלום עולמי ב' א-ד, י"א ו-ט [ברכת שלום]

6. מציאות מתוקנת ל"ה א-ו, ל' כו [ברכת רפואה וברכת השנים]

7. בנין ירושלים והארץ מ"ד כו, נ"א ג, ס"ה כא-כה [ברכת בנין ירושלים]

8. בנין המקדש מ"ד כח [ברכת עבודה]

9. תשובה ותיקון רוחני מ"ג כה, מ"ד כב [ברכת תשובה וברכת סליחה]

10. קידוש שם ה' בעולם י"ב ד-ו [ברכת הודאה]